

Antoni F. Komorowski

Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni

RECENZJA
OPRACOWANIA SZKOLNICTWO WOJSKOWE
I RZECZYPOSPOLITEJ — 250 ROCZNICA
POWOŁANIA SZKOŁY RYCERSKIEJ,
RED. NAUK. WOJCIECH WŁODARKIEWICZ,
WARSZAWA 2015

Szkolnictwo wojskowe I Rzeczypospolitej zawiera siedem referatów napisanych przez pięciu autorów. Opracowanie o objętości 308 stron otwiera Słowo JM Rektora Wojskowej Akademii Technicznej. Całość powstała pod redakcją naukową Wojciecha Włodarkiewicza. Ważnym uzupełnieniem treści jest bogata bibliografia załącznikowa (318 poz.) oraz dwa indeksy — osobowy i nazw geograficznych.

Inicjatywę napisania opracowania historycznego o szkolnictwie wojskowym okresu I Rzeczypospolitej i wydania go drukiem w rocznicę powołania Szkoły Rycerskiej (7 września 1764 r.) oceniam niezwykle pozytywnie. Referaty dogłębnie analizują atmosferę, warunki powstania oraz szczegóły działalności Szkoły Rycerskiej.

Marek Wagner napisał dwa teksty recenzowanej pracy: „Europa XVIII wieku” i „Koncepcje obrony Rzeczypospolitej i ich realizacja w XVI–XVII wieku”. W pierwszym referacie o objętości 24 stron zaprezentował charakterystykę wojskowości europejskiej XVIII wieku, dogłębną ocenę państw europejskich i ich systemów administracyjno-wojskowych, a także strategii i taktyki poszczególnych armii. Dokonał również analizy szkolnictwa wojskowego, wskazując między innymi na popularność szkół rycerskich, inżynierskich i artyleryjskich. W drugim referacie autor na 35 stronach omówił zasadnicze kwestie systemu obronnego Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz koncepcje wojenne hetmanów i władców.

Lech Wyszczelski napisał referat „Teoretyczne i praktyczne próby tworzenia szkolnictwa wojskowego w Rzeczypospolitej”, w którym na 39 stronach omówił zasadnicze kwestie związane z potrzebą, projektami

i praktycznymi próbami tworzenia polskiego szkolnictwa wojskowego. Zaprezentował też koncepcje modelu wychowania wojskowego młodzieży przedstawione przez Komisję Edukacji Narodowej, Sejm Czteroletni i samego Tadeusza Kościuszkę.

Józef Piłatowicz jest autorem części opatrzonej tytułem „Szkoły (Akademie) rycerskie”, w której na 25 stronach przedstawił dogłębną analizę funkcjonujących od XVI wieku szkół wojskowych i akademii rycerskich. Główną uwagę poświęcił działalności szkół w Austrii, Francji i Prusach. Omówił także próby powołania szkół wojskowych w Polsce (Białystok, Nieśwież, Biała Podlaska, Słuck, Grodno, Rydzyna, Niemirów) i szkół specjalistycznych.

Wojciech Włodarkiewicz napisał obszerny referat „Geneza i funkcjonowanie Szkoły Rycerskiej”. Na 41 stronach zaprezentował warunki powstania, strukturę organizacyjną, bazę dydaktyczną, władze i kadre uczelni oraz problemy kształcenia kadetów. Nie zabrakło również wnikliwej analizy wymienionych elementów.

Adam Ostanek to kolejny autor, który napisał dwa teksty: „Kształcenie i wychowywanie kadetów Szkoły Rycerskiej” oraz „Znaczenie Szkoły Rycerskiej”. W pierwszym materiale na 35 stronach przeanalizował proces szkolenia ogólnego, rozkłady zajęć, problematykę szkolenia wojskowego, proces wychowania i szczegóły życia kadetów. W drugim referacie na 30 stronach zaprezentował wpływ Szkoły Rycerskiej na polskie życie polityczne, relacje szkoły i korpusu oficerskiego Rzeczypospolitej oraz ocenę i opinie dotyczące szkoły zawarte we wspomnieniach i literaturze.

Dyskusję o pozytywnym, choć późnym starcie edukacyjnego ruchu szkolnictwa wojskowego i rozwoju myśli wojskowej w XVIII wieku podsumowuje „Zakończenie”. Szkoła w ciągu trzydziestu lat działalności wykształciła blisko tysiąc absolwentów. Wielu z nich było wartościowymi oficerami i obywatelami. Na wzorcach Szkoły Rycerskiej próbowano utworzyć później inne ośrodki kształcenia i wychowania.

Pozytywny obraz całości opracowania przesłaniają niestety uchybienia merytoryczne i językowe, które ujęto w wykaz załączony do recenzji. Mam również wątpliwości co do zapisu i numeracji części przypisów. Jeśli konsekwentnie numeruje się przypisy w obrębie poszczególnych części, to cytowane po raz pierwszy powinny zawierać pełny opis dzieła, a nie zapis skrótowy. Inaczej byłoby przy numeracji ciągłej przypisów. W tym przypadku nie miałbym uwag do licznych zapisów skrótowych na początku tekstów składowych.

Całość opracowania jest cennym materiałem przypominającym szczegóły epoki, warunki powstania, zasady i efekty funkcjonowania oraz znaczenie Szkoły Rycerskiej dla polskiego systemu kształcenia kadr wojskowych. Znakomicie wychowana liczna grupa absolwentów zasiliła elitarne szeregi wojskowych i miała pozytywne opinie w społeczeństwie. Późne uruchomienie dydaktycznej działalności Szkoły Rycerskiej i wypromowanie ponad tysiąca absolwentów nie miało niestety wpływu na poprawę polskiego systemu obronności.

Reasumując, uważam, że opracowanie *Szkolnictwo wojskowe I Rzeczypospolitej — 250 rocznica powołania Szkoły Rycerskiej* spełnia warunki publikacji rocznicowej i powinno być rozpowszechniane nie tylko w uczelniach wojskowych.